

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Кафедра цивільного права

С И Л А Б У С
навчальної дисципліни
«Сімейне право»
(вибіркова)

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень

Ступінь вищої освіти – бакалавр

Галузь знань – 08 «Право»

Спеціальність – 081 «Право»

Харків – 2025

Силабус навчальної дисципліни «**Сімейне право**»: галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право», освітньо-кваліфікаційний рівень перший (бакалаврський)

Розробники:

Борисова Валентина Іванівна
кандидатка юридичних наук, професорка, професорка кафедри цивільного права

Кривобок Світлана Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент
кафедри цивільного права

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права

(протокол № 11 від 07 травня 2025 р.)

Завідувачка кафедри – Інна Валентинівна Спасибо-Фатєєва, докторка юридичних наук, професорка

Зміст

1. Вступ	4
2. Анотація програми та основні модулі навчальної дисципліни.....	10
3. Вимоги викладача.....	14
4. Контрольні заходи результатів навчання.....	14
5. Показники академічної активності та додаткових освітніх досягнень студентів	16
6. Інформаційне забезпечення самостійної роботи студентів	16

1. Вступ

Назва навчальної дисципліни	Сімейне право
Статус навчальної дисципліни	за вибором студента
Викладач	Світлана Володимирівна Кривобок, кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права, доцент
Контактний телефон	057 757 7298
E-mail	s.v.kryvobok@nlu.edu.ua – С.В.Кривобок
Консультації	відповідно до розробленого графіку індивідуальних консультацій
Онлайн консультації	Під час дистанційного навчання проводяться консультації із використанням платформ Zoom

2. Ціль та завдання навчальної дисципліни.

Цілі навчальної дисципліни «Сімейне право» полягають в тому, щоб показати специфіку сімейного права в правовій системі, її зв'язок з Цивільним кодексом України, розглянути основи побудови Сімейного кодексу України, уніфікуючого права та обов'язки членів сім'ї та подружжя. Окрім цього, розглядаються проблеми класифікації сімейних правовідносин, міри захисту та відповідальності в сімейному праві, а також питання правоздатності, дієздатності та природи юридичних фактів стосовно сімейного права.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- формування уявлення про роль та місце сімейного права в системі українського права; предмет, метод та основні положення сімейного права; поняття та склад сімейного правовідношення; склад прав та обов'язків учасників сімейних правовідносин;

- засвоєння важливіших сімейно-правових понять та категорій, оволодіння сімейно-правовою термінологією та вміння оперувати нею;
- отримання знань про систему джерел сімейного права, юридичну техніку та структуру норм сімейного права;
- ознайомлення студентів необхідними теоретичними положеннями, виробленими сімейно-правовою доктриною та судовою й іншою практикою застосування норм сімейного права;
- розвиток у студентів спеціального юридичного мислення, що дозволяє виявляти основні закономірності розвитку та функціонування сімейно-правового регулювання суспільних відносин з урахуванням реалій сьогодення;
- глибоке вивчення сімейного законодавства; систематизація, закріплення та розширення теоретичних та практичних знань за спеціальністю та застосування цих знань при розв'язанні наукових та практичних задач правового характеру;
- формування та розвиток навичок самостійної наукової роботи та оволодіння методикою проведення досліджень при вирішенні сімейно-правових казусів;
- формування та розвиток навичок самостійної роботи з нормативним матеріалом, навичокбору, аналізу та узагальнення судової та іншої правозастосовчої практики, а також навичок письмового викладення спеціальних юридичних питань;
- підготовка до майбутньої професійної діяльності, вироботка вміння аналізувати, робити висновки та обґрунтовувати свою точку зору щодо сімейно-правових правовідносин;
- вироботка вміння до творчого мислення, фундаментального наукової самоосвіти, постійного підвищення свого професійного рівня, гарно орієнтуватися в сімейному законодавстві, вірно тлумачити та застосовувати його в процесі виконання професійних обов'язків.

3. Місце навчальної дисципліни у структурі освітньо-професійної програми:

Навчальна дисципліна «Сімейне право» відноситься до циклу цивільно-правових дисциплін.

Вивчення даної дисципліни базується на наступних дисциплінах:

- «Теорія держави та права»;
- «Цивільне право. Частина 1»;
- «Цивільне право. Частина 2»;
- «Цивільний процес».

Основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні таких дисциплін:

- «Договірне право»;
- «Спадкове право».

4. Опис навчальної дисципліни «Сімейне право»:

- кількість кредитів ЕКТС - 6;
- кількість модулів – 2;
- загальна кількість годин – 180;
- термін викладання – один семестр.

5. Предметні компетентності здобувача вищої освіти, сформованих в результаті освоєння навчальної дисципліни «Сімейне право»:

ПК – 1. Знання міжнародних стандартів прав людини в сімейних правовідносинах, їх гарантій та способів захисту у разі порушення.

ПК – 2. Знання положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо гарантування прав і свобод у сфері сімейних відносин.

ПК – 3. Знання положень Конвенції про права дитини щодо забезпечення захисту дитини від усіх форм дискримінації або покарання.

ПК – 4. Знання прецедентної практики Європейського суду з прав людини щодо захисту прав у сфері сімейних відносин.

ПК – 5. Розуміння природи сімейно-правових норм і місця сімейного права в системі права.

ПК – 6. Розуміння сфери дії сімейно-правових норм.

ПК – 7. Знання взаємозв'язку сімейного права та інших загальнотеоретичних та спеціальних навчальних дисциплін.

ПК – 8. Знання засад і принципів сімейного права, а також змісту його правових інститутів.

ПК – 9. Знання методів, прийомів і способів правового регулювання сімейних відносин.

ПК – 10. Знання учасників і змісту сімейних правовідносин та видів юридичних фактів, як підстав їх виникнення та припинення.

ПК – 11. Знання прав та обов'язків подружжя, батьків і дітей та інших членів сім'ї та способів їх захисту.

ПК – 12. Здатність аналізувати юридичні проблеми у сфері сімейних правовідносин та приймати вмотивовані рішення їх розв'язання.

ПК – 13. Здатність виявляти прогалини в правовому регулюванні сімейних відносин і вміти вирішувати проблеми шляхом застосування аналогії закону та аналогії права.

ПК – 14. Здатність до аналізу норм цивільного права при вирішенні проблем у сфері регулювання сімейних відносин.

ПК – 15. Здатність до системного аналізу різних наукових підходів та теорій з окремих проблем сімейного права для висловлення та обґрунтування власних висновків.

ПК – 16. Здатність здійснювати професійне тлумачення нормативно-правових актів для реалізації прав учасників сімейних правовідносин.

ПК – 17. Здатність застосовувати знання з сімейного права для подальшого вивчення навчальних дисциплін цивільно-правового циклу.

ПК – 18. Навички орієнтуватися в умовах постійної зміни сімейного законодавства.

ПК – 19. Навички застосування до сімейних правовідносин цивільного законодавства.

ПК – 20. Навички збору та аналізу інформації з джерел сімейного права.

ПК – 21. Навички працювати з Єдиним державним реєстром судових рішень.

ПК – 22. Уміння творчо використовувати знання теорії сімейного права та положень сімейного законодавства при вирішенні конкретних ситуацій у професійній діяльності.

ПК – 23. Уміння складати проекти шлюбного договору та інших видів договорів у сфері сімейного права.

ПК – 24. Уміння планувати та організовувати власну діяльність по підготовці до практичних занять, визначати методи та способи вирішення казусів з навчальної дисципліни «Сімейне право».

ПК – 25. Уміння співпрацювати з колегами при вирішенні проблем сімейного права.

В результаті засвоєння навчальної дисципліни «Сімейне право» здобувач вищої освіти повинен демонструвати наступні результати навчання:

РНС НД – 1.1. Демонструвати навички правового (цивілістичного) мислення.

РНС НД – 1.2. Демонструвати знання міжнародних стандартів прав людини в сімейних правовідносин.

РНС НД – 1.3. Демонструвати знання положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенції про права дитини щодо гарантування та забезпечення захисту прав суб'єктів у сфері сімейних правовідносин.

РНС НД – 1.4. Демонструвати знання та розуміння специфіки сімейних відносин та особливостей їх правового регулювання.

РНС НД – 1.5. Демонструвати знання та розуміння значення договору в регулюванні сімейних відносин.

РНС НД – 1.6. Виокремлювати підстави виникнення сімейних правовідносин і визначати особливості видів сімейних правовідносин.

РНС НД – 1.7. Знати юридичні терміни та поняття сімейного права та використовувати їх процесі професійної діяльності.

РНС НД – 1.8. Виявляти проблеми у правовому регулюванні сімейних відносин і пропонувати способи їх вирішення з використанням теоретичних знань з цивільного права.

РНС НД – 1.9. Здатність продемонструвати знання і розуміння основних положень та змісту правових інститутів сімейного права.

РНС НД – 1.10. Здійснювати системний аналіз підстав виникнення сімейних правовідносин.

РНС НД – 1.11. Визначати коло учасників сімейних правовідносин, їх правосуб'єктність, суб'єктивні права та обов'язки.

РНС НД – 1.12. Застосовувати набуті теоретичні знання у професійних ситуаціях щодо реалізації та захисту прав подружжя, батьків і дітей.

РНС НД – 1.13. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав учасників сімейних правовідносин.

РНС НД – 1.14. Здатність продемонструвати знання умов і порядку укладення шлюбу.

РНС НД – 1.15. Визначати особисті немайнові та майнові права подружжя, порядок і способи їх захисту.

РНС НД – 1.16. Пояснювати зміст правового режиму майна подружжя.

РНС НД – 1.17. Здійснювати логічний, критичний і системний аналіз змісту шлюбного договору та інших договорів у сфері сімейного права.

РНС НД – 1.18. Підготувати проекти шлюбного договору, договору подружжя про надання утримання та інших договорів у сфері сімейного права.

РНС НД – 1.19. Пояснювати підстави, умови та порядок визнання шлюбу недійсним.

РНС НД – 1.20. Застосовувати нормативно-правові акти при вирішенні практичних ситуацій у сфері сімейних правовідносин.

РНС НД – 2.1. Визначати сімейну правоздатність малолітніх, неповнолітніх дітей.

РНС НД – 2.2. Здатність продемонструвати знання положень цивільного процесуального права з питань встановлення факту батьківства (материнства) та оспорування батьківства (материнства).

РНС НД – 2.3. Визначати особисті немайнові та майнові права батьків і дітей, порядок і способи їх захисту.

РНС НД – 2.4. Характеризувати повноваження органу опіки та піклування при здійсненні діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини.

РНС НД – 2.5. Здатність здійснювати юридичну кваліфікацію форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

РНС НД – 2.6. Визначати права та обов'язки членів сім'ї та родичів.

РНС НД – 2.7. Здійснювати критичний і системний аналіз колізійних норм сімейного права.

РНС НД – 2.8. Відшуковувати професійну інформацію, необхідну для вирішення ситуацій в сфері сімейних відносин в електронних базах даних.

2. Анотація програми та основні модулі навчальної дисципліни

2.1. Анотація програми навчальної дисципліни

Модуль 1. Загальні положення сімейного права. Шлюб. Права та обов'язки подружжя.

Поняття сімейного права як підгалузі цивільного права. Предмет і метод сімейного права. Основні засади (принципи) сімейного права.

Загальні положення сімейного законодавства. Сімейний кодекс – основне джерело сімейного законодавства. Цивільний кодекс у системі сімейного законодавства. Загальна характеристика інших джерел сімейного права.

Сімейні правовідносини. Поняття та види сімейних правовідносин. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов’язків. Захист сімейних прав та інтересів. Строки в сімейному праві.

Шлюб. Поняття шлюбу та його правова природа. Умови та порядок укладення шлюбу. Державна реєстрація шлюбу та її правові наслідки. Недійсність шлюбу. Визнання шлюбу неукладеним. Поняття та підстави припинення шлюбу. Правові наслідки розірвання шлюбу. Режим окремого проживання подружжя.

Особисті немайнові правовідносини подружжя: поняття, зміст та особливості. Види особистих немайнових прав: право на материнство та батьківство; право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності; право на зміну прізвища; право на розподіл обов’язків та спільне вирішення питань життя сім’ї; право на свободу та особисту недоторканність.

Майнові правовідносини подружжя: поняття, зміст, особливості, види. Правовідносини подружжя з приводу майна. Правовий режим роздільного майна подружжя. Правовий режим спільного майна подружжя. Поділ спільного майна подружжя. Договірний режим майна подружжя. Шлюбний договір: зміст, форма та час дії. Зміна умов шлюбного договору. Розірвання шлюбного договору та визнання його недійсним. Правовідносини подружжя по утриманню. Способи надання утримання. Договір подружжя про надання утримання.

Модуль 2. Визначення походження дитини. Права та обов'язки батьків, дітей, інших членів сім'ї та родичів. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Визначення походження дітей. Загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дітей. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою. Оспорювання батьківства та материнства. Встановлення факту батьківства та материнства.

Види особистих немайнових прав. Рівність прав та обов'язків батьків щодо дитини. Рівність прав та обов'язків дітей щодо батьків. Вирішення батьками питань щодо виховання дитини. Здійснення батьківських прав і виконання батьківських обов'язків. Права батьків по захисту прав дитини. Відповідальність батьків за неналежне здійснення батьківських прав і обов'язків. Права та обов'язки неповнолітніх батьків. Позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав. Відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав.

Правовідносини батьків і дітей з приводу майна. Правовідносини батьків і дітей щодо утримання. Обов'язок батьків утримувати дитину. Способи виконання батьками обов'язку утримувати дитину. Визначення розміру аліментів, зміна розміру аліментів. Стягнення аліментів за минулий час і заборгованості за аліментами. Відповідальність за прострочення сплати аліментів. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дітей та його виконання. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання.

Майнові правовідносини інших членів сім'ї та родичів. Обов'язок по утриманню інших членів сім'ї та родичів. Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів, строки їх стягнення. Зміна розміру аліментів та звільнення від їх сплати.

Державна охорона дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського

піклування. Форми влаштування дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Поняття та сутність усиновлення. Умови, порядок та правові наслідки усиновлення. Визнання усиновлення недійсним. Скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

Поняття та значення опіки та піклування над дітьми. Встановлення опіки та піклування над дітьми. Права дитини, над якою встановлено опіку або піклування. Права і обов'язки опікунів та піклувальників. Припинення опіки та піклування над дітьми. Звільнення опікунів і піклувальників дитини від їх обов'язків.

Патронат над дітьми. Прийомна сім'я. Дитячий будинок сімейного типу.

Сімейні правовідносини з іноземним елементом. Колізійні питання укладення шлюбу. Колізійні проблеми шлюбу з іноземним елементом. Правове регулювання припинення шлюбу з іноземним елементом. Колізійні проблеми визначення походження дитини. Колізійні питання усиновлення. Колізійні питання опіки і піклування. Застосування законів іноземних держав. Визнання в Україні актів цивільного стану, зареєстрованих за законами іноземних держав.

2.2. Основні модулі навчальної дисципліни

№	Модуль/назва	Кількість кредитів ЄКТС	Всього годин	Аудиторні заняття (контактні)				Самостійна робота студентів
				Лекції	Практичні заняття	Семінарські заняття	Інші види занять	
1	Модуль 1 Загальні положення сімейного права. Шлюб. Права та обов'язки подружжя.	3	78	18	16	-	-	44

2	Модуль 2 Визначення походження дитини. Права та обов'язки батьків, дітей, інших членів сім'ї та родичів. Влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.	3	102	14	20	-	-	68
Разом:		6	180	32	36	-	-	112

3. Вимоги викладача

При вивченні навчальної дисципліни «Сімейне право» до студента висуваються наступні вимоги:

- регулярне відвідування лекцій;
- підготовка до лекції шляхом ознайомлення з матеріалом підручника за темою;
- написання конспекту лекції;
- самостійне опрацювання текстів джерел сімейного права;
- систематична підготовка до практичних занять;
- активність роботи на практичних заняттях;
- оволодіння знаннями;
- додержання норм академічної поведінки та етики.

4. Контрольні заходи результатів навчання

1. *Поточний контроль* знань студентів (види, фонд оціночних засобів, порядок формування оцінок за дисципліною). Поточний контроль

здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи.

2. *Підсумковий контроль* знань студентів (види, фонд оціночних засобів, шкала оцінювання результатів навчання студентів). Підсумковий контроль знань проводиться з метою оцінки результатів навчання. Підсумковий контроль знань включає семестровий контроль у формі семестрового заліку за результатами практичних занять. Семестровий залік – це форма підсумкового контролю засвоєння студентом теоретичного та практичного навчального матеріалу з навчальної дисципліни «Сімейне право» і проводиться в період екзаменаційної сесії. Студент вважається допущеним до семестрового заліку з навчальної дисципліни «Сімейне право» (семестрового заліку), якщо він до початку семестрового контролю виконав усі види робіт, передбачені робочим навчальним планом на семестр з цієї навчальної дисципліни.

Мінімальна кількість балів для отримання заліку – 60 балів.

3. Впродовж семестру студенти виконують завдання для *самостійної роботи* (підготовка презентації, есе, доповіді, повідомлення, огляду або узагальнення судової практики тощо). Максимальна кількість балів за самостійну роботу – 10 балів.

4.2. Шкала підсумкової оцінки знань студентів

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Сімейне право» виставляється відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за 100- бальною шкалою, що використовується в НЮАУ
A	Зараховано – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	90 – 100

B	Зараховано – вище середнього рівня з кількома помилками	80 – 89
C	Зараховано – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок	75 – 79
D	Зараховано – непогано, але зі значною кількістю недоліків	70 – 74
E	Зараховано – виконання задовольняє мінімальні критерії	60 – 69
FX	Незараховано – потрібно попрацювати перед тим, як перескладати	35 – 59
F	Незараховано – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс	1 – 34

Знання студентів оцінюються за наступними критеріями:

- знання фундаментальних понять та категоріального апарату навчальної дисципліни «Сімейне право», їх визначень;
- знання теоретичних та практичних проблем сімейних правовідносин, наявність уявлень про можливі шляхи їх вирішення;
- знання основних нормативно-правових актів, регулюючих сімейні правовідносини, умов, меж і специфіки їх застосування.

Критерії оцінювання знань і умінь студента з навчальної дисципліни «Сімейне право» під час заліку повинні відповідати нижчевказаним параметрам:

Кількість балів	Критерії оцінювання знань і умінь студента
60	1. Всебічне, систематичне і глибоке знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, у тому числі орієнтація в основних наукових доктринах та

	концепціях дисципліни. 2. Засвоєння основної та додаткової літератури з навчальної дисципліни. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з дисципліни та використання отриманих знань у практичній роботі.
55	1. Повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Засвоєння основної літератури та знайомство з додатковою літературою з навчальної дисципліни. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з навчальної дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
50	1. Достатньо повне знання матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, за відсутності у відповіді суттєвих неточностей. 2. Засвоєння основної літератури з навчальної дисципліни. 3. Здатність до самостійного поповнення знань з навчальної дисципліни, розуміння їх значення для практичної роботи.
45	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Засвоєння основної літератури з навчальної дисципліни. 3. Помилки та суттєві неточності у відповіді на запитання за наявності знань для їх самостійного усунення або за допомогою викладача.
40	1. Знання основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни, в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої роботи за професією. 2. Ознайомлення з основною літературою з навчальної дисципліни.

	3. Помилки у відповіді на запитання за наявності знань для усунення найсуттєвіших помилок за допомогою викладача.
35	1. Прогалини в знаннях з певних частин основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Наявність помилок у відповіді на запитання.
0	1. Відсутність знань значної частини основного матеріалу, передбаченого програмою навчальної дисципліни. 2. Неможливість продовжити навчання або здійснювати професійну діяльність без проходження повторного курсу з цієї дисципліни.

Рівні оцінювання результатів навчання:

- пороговий (D, E),
- типовий (B, C),
- відмінний (A).

4.3. Оцінювання навчальних досягнень студентів здійснюється за допомогою наступних методів педагогічного контролю:

а) традиційні методи:

- усного індивідуального опитування: індивідуальне опитування, розв'язання практичних завдань, бесіда тощо;

- письмового контролю: есе у рамках запропонованих тем тощо.

б) інноваційні методи: колоквіум, кейс-стаді, рольові/ділові/інтелектуально-конкурентні ігри тощо.

в) методи самоконтролю:

- уміння самостійно оцінювати свої знання;

- уміння самостійно знаходити допущені помилки, неточності, а також спосіб усунення виявлених недоліків, peer review тощо.

5. Самостійна робота студентів

Самостійна робота – вид позааудиторної роботи навчального характеру, яка спрямована на вивчення програмного матеріалу навчального курсу. Під час самостійної роботи студент має самостійно опрацювати конспекти лекцій, рекомендовану літературу, нормативні акти, матеріали емпіричних досліджень, судову практику до тем, що виносяться на практичні заняття.

Формами самостійної роботи студентів є: доопрацювання матеріалів лекції; робота в інформаційних мережах; наукове повідомлення з вузькоспеціальною проблематикою; підготовка тематичних презентацій; підготовка та публікація наукових статей, тез тощо; розробка схем, таблиць з тем початкової дисципліни; анотування наукових статей і монографій; вивчення судової практики, її узагальнення тощо.

6. Інформаційне забезпечення самостійної роботи студентів

Основна література:

Нормативно-правові акти:

Конвенція про права дитини від 20.11.1989 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021

Конституція України від 28.06.1996 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III. - [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон від 01.07.2010 року № 2398-VI. - [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>

Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : Наказ Міністерства юстиції України від 18.10.2000 року № 52/5. – [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>

Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11. 12. 2003 року № 1382-IV. - [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>

Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 року . - [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

Правила внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання: Наказ Міністерства юстиції України від 12.01.2011 року № 96/5 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0055-11>

Правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин між суб'єктами сімейних правовідносин: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 05.07.2011 року. - [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0048323-11>

Про затвердження Інструкції про порядок реєстрації актів громадянського стану в дипломатичних представництвах та консульських установах України: Наказ Міністерства юстиції України та Міністерства закордонних справ України від 23.05.2001 року № 32/5/101 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0473-01>

Судова практика:

Рішення Європейського Суду з прав людини. Справа «Хант проти України» (заява № 31111/04) від 07.12.2006 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_126

Рішення Європейського Суду з прав людини. Справа «Савіни проти України» (заява № 39948/06) від 18.12.2008 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_454

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення частини другої статті 211 Сімейного кодексу України (справа про різницю у віці між усиновлювачем та дитиною) № 3-рп/2009 (справа № 1-4/2009) від 03.02.2009 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-09>

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства „ІКІО“ щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України № 17-рп/2012 (справа № 1-8/2012) від 19.09.2012 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-12>

Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 № 3. - [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06>

Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав:

Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.03.2007 № 3. - [Електрон. Ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07>

Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 року № 11. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>

Про практику розгляду судами справ, пов'язаних із позбавленням батьківських прав, поновленням батьківських прав, усиновленням, установленням опіки та піклування над дітьми: узагальнення Верховного Суду України від 11.12.2008 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0020700-08>

Підручники, навчальні посібники:

Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: Наук.-практ. коментар / З. В. Ромовська. – К., 2009. – 432 с.

Сімейний кодекс України : Науково-практичний коментар / За ред. І.В.Жилінкової. – Х.: Ксилон, 2008. – 855 с.

Сімейне право: підручник / Л. М. Баранова [та ін.]; за заг. ред.: В. І. Борисової, І. В. Жилінкової. – 4-те вид., перероб. і допов. – Х.: Право, 2012. – 322 с.

Додаткова література:

Підручники, навчальні посібники, коментарі:

Апопій І.В. Сімейне право України: навч. посібник / І. В. Апопій. – К, 2011. – 360 с.

Велика українська юридична енциклопедія: Т.12 Сімейне право / редкол. В.І. Борисова (голова) та ін.: Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2021

Гопанчук В.С. Сімейне право України: Навч. посіб. – К., 2009. – 304 с.

Сімейне право. Нотаріат. Адвокатура. Суд: наук.-практ. посіб. / Центр правових досліджень Фурси / за заг. ред. С.Я. Фурси. – К., 2005. – Кн. 1. 896 с.

Сімейне право України: підручник / Т.В. Боднар, В.С. Гопанчук, О.В. Дзера [та ін.]; за аг. ред. Т.В. Боднар та О.В. Дзери. – К.:Юрінком Інтер, 2016. – 520 с.

монографії:

Розгон О.В. Договори в сімейному праві України. – К. : Ін Юре, 2018. – 301с.

статті:

Апопій І. Класифікація підстав недійсності шлюбу / І. Апопій // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1. – С. 128-130.

Бичкова С., Федосєєва Т. Представництво інтересів заявника у справах про надання права на шлюб / С. Бичкова, Т. Федосєєва // Право України. – 2008. – № 6. – С. 94 – 99.

Борисова В.І.. Опіка та піклування над дітьми //С. Рахманінов та культура України (С. Рахманінов: на зламі століть) Вип. : Проблеми та перспективи розвитку культури в незалежній Україні (до 20-річчя Незалежності України) Ч.П: Наукові статті учасників УШ Міжнародного науково-теоретичного симпозиуму. Харків: ФОП Носань В.А.- 2011, с. 16-26.

Борисова В.І.. Шлюб: умови дійсності та недійсність за законодавством України. – України // Сучасні проблеми приватного права: збірник наукових праць присвячених 80-й річниці з Дня народження Ярослави Михайлівни Шевченко / відп. ред. Н.С. Кузнецова, Р.О. Стефанчук. - Київ: ВГО "Асоціація цивілістів України", - Кам'янець-подільський, ТОВ "Друкарня "Рута", 2012. 464 с.– С. 9-24.

Ватрас В.А. Про сутність сімейних правовідносин / В.А. Ватрас // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 3– 4 (7 – 8). – С. 111 – 188.

Ватрас В.А. Генеза поняття «суб'єкти сімейних правовідносин» / В.А. Ватрас // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2005. – № 1– 2 (13– 14). – С. 120 – 129.

Д'ячкова Н.А. Правові наслідки недійсного шлюбу // Проблеми цивільного права та процесу: Матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. О. А. Пушкіна (22 травн. 2010 р.). – Х.: Нац. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 117-118.

Євко В.Ю. Правовий режим майна осіб, між якими був зареєстрований недійсний шлюб або шлюб, визнаний недійсним за рішенням суду // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2010. – № 6. – С. 90 – 102.

Жилінкова І.В. Імперативне і диспозитивне регулювання майнових відносин в сім'ї // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 1 (20). – С. 115 – 120.

Ковтунова Л.Ю. Виникнення та розвиток інституту недійсного шлюбу у сімейному праві / Л. Ю. Ковтунова // Від громадянського суспільства – до правової держави: Тези III міжнар. наук.-практ. конф. (24 квіт. 2008 р.). – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2008. – С. 189 – 191.

Лепех С. М. Проблеми правового регулювання відносин конкубінату за СК України 2002р. / С. М. Лепех // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Збірник наукових праць. – Львів: ЛьвДУВС. – 2010. – №3. – С. 147-154.

Новохатська Я.В. К вопросу о правовой природе брака / Я.В. Новохатська // Право України. – 2002. – № 4. – С. 131 – 135.

СЕНМК

<http://neik.nlu.edu.ua/course/view.php?id=41>

http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=category&id=108:s%D1%96mejne-pravo&Itemid=151